

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІОЛОГІЧНИЙ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРИКЛАДНОЇ ЕКОЛОГІЇ І ЗООЛОГІЇ

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА”**

І ВСТУП

Програма з курсу „Екологічна експертиза" відповідає навчальному плану для спеціальності „Екологія і охорона навколишнього середовища" і є базовою дисципліною у Державному стандарті вищої школи.

Курс «Екологічна експертиза» є необхідною складовою частиною вивчення питань, які виникають у процесі управління станом навколишнього природного середовища. Він дає можливість визначити найбільш пріоритетні екологічні проблеми, давати майбутнім спеціалістам наукові екологічні знання, формувати активне творче ставлення до охорони навколишнього середовища і знати с}часні законодавчі вимоги щодо контролю впливи людини на довкілля.

Курс „Екологічна експертиза" розрахований на студентів IV курсу спеціальності „Екологія і охорона навколишнього середовища".

Курс „Екологічна експертиза" складається з двох навчальних розділів.

Мета: оволодіння студентами теоретичних та методичних засад комплексної екологічної експертизи.

Завдання: : полягає у володінні теоретичними знаннями , а також комплексу практичних навичок щодо вивчення стратегії механізмів, алгоритмів здійснення експертизи. При формуванні навчальної дисципліни важлива роль приділена питанням поєднання галузевого та територіального принципів у екологічній експертизі при проведення моніторингових досліджень довкілля.

II. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Зміст самостійної роботи студентів з дисципліни «Екологічна експертиза»

визначається навчальною та робочою програмами.

Самостійне вивчення програмних питань передбачає опрацювання рекомендованої літератури, інформаційних матеріалів мережі Інтернет та складання конспекту. Контроль рівня засвоєння знань у ході самостійної роботи здійснюється викладачем шляхом усного опитування, перевірки конспектів і тестування.

Самостійна робота студента з дисципліни «Екологічна експертиза» передбачає:

- опрацювання лекційного матеріалу;
- опрацювання рекомендованої навчально-методичної та наукової літератури;
- підготовку до захисту лабораторної роботи;
- підготовку до тестового контролю знань;
- виконання індивідуального завдання (написання реферату за обраною темою).

Загальні вимоги до індивідуального завдання. Кожен студент отримує індивідуальне завдання та перелік літературних джерел (1-2 найменування), які необхідно доповнити ще 5-7 науковими працями (монографіями,

статтями, збірниками наукових праць та ін.). Індивідуальне завдання виконується у формі реферату.

Вимоги щодо структури реферату. Обов'язковими структурними елементами реферату є: титульний аркуш, власне зміст, змістовні відповіді на питання, перелік використаної літератури та інших джерел інформації.

Вимоги щодо обсягу реферату. Рекомендований обсяг розкриття кожного питання 5-10 сторінок при загальному обсязі реферату 20 сторінок.

При цьому якісним вважається опрацювання кожного питання на основі аналізу не менше ніж 5-7 джерел. Відповіді на питання мають бути максимально чіткими, повними, з посиланням на джерела інформації, обов'язково доповнені таблицями, графічним та картографічним матеріалом.

Реферат виконується в друкованому вигляді на аркушах паперу формату А-4, які нумеруються та скріплюються належним чином.

Навчальний матеріал, передбачений робочою програмою дисципліни для засвоєння студентами у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль (екзамен).

Тематика рефератів:

1. Процедура проведення екологічної експертизи.
2. Методи екологічної експертизи.
3. Екологічна експертиза та ресурсозбереження.
4. Можливості екологічної експертизи.
5. Документація, необхідна для проведення екологічної експертизи.
6. Сфери застосування результатів екологічної експертизи.
7. Екологічна експертиза господарських об'єктів.
8. Екологічна оцінка екологічної ситуації в Україні.
9. Екологічна оцінка екологічної ситуації в Запорізькій області.
10. Екологічна оцінка екологічної ситуації в місті Запоріжжя.
11. Екологічна оцінка екологічної ситуації в Європі.
12. Екологічно-експертна оцінка можливостей поліпшення екологічної ситуації.
13. Значення екологічної експертизи при вирішенні господарських проблем.
14. Державно-правове забезпечення екологічної експертизи.
15. Урбанізація та екологічна експертиза.
16. Значення своєчасної еколого-експертної оцінки.
17. Наукове та практичне застосування результатів екологічної експертизи.
18. Нормативно-правова база, яка регламентує проведення державної екологічної експертизи.
19. Роль екологічної експертизи в стійкому розвитку держави.
20. Екологічне законодавство України.
21. Основні положення Закону України «Про екологічну експертизу».
22. Вимоги міжнародних кредитних організацій до екологічного супроводу інвестиційних проектів.
23. Вимоги Всесвітнього банку до екологічного супроводу інвестиційних проектів.
24. Вимоги Європейського банку реконструкції та розвитку до екологічного супроводу інвестиційних проектів.
25. Основні положення концепції Міждержавного моніторингу країн СНД.

26. Основні принципи проведення оцінки впливу на навколишнє середовище та її пріоритетні завдання.
27. Основні положення Концепції оцінки впливу на навколишнє середовище у трансграничному контексті.
28. Методи оцінки інтенсивності техногенних навантажень на навколишнє середовище.
29. Вимоги Європейського банку реконструкції й розвитку до ОВНС.
30. Процедура ОВНС у країнах ЄС.
31. ОВНС: основні функції та стадії процесу.
32. Закордонний досвід екологічної експертизи (на прикладі однієї з країн).
33. Розвиток системи експертиз у 80-і роки ХХ сторіччя.
34. Розвиток екологічної експертизи й ОВНС в Україні.
35. Екологічні вимоги до схем генпланів груп підприємств, промвузлів.

III. ЗМІСТ КУРСУ ТА ПИТАННЯ, ЯКІ ВИВЧАЮТЬСЯ

Модуль 1. Головні аспекти, нормативна база, державне регулювання та управління у галузі екологічної експертизи. Об'єкти та суб'єкти екологічної експертизи.

Тема 1. Мета, задачі та призначення екологічної експертизи. Дефіційні поняття «екологічна експертиза».

Історія розвитку екологічної експертизи в Україні. Нормативна база екологічної експертизи. Дефіційні поняття екологічної експертизи. Принципи екологічної експертизи.

Питання які вивчаються самостійно:

1. Історія розвитку екологічної експертизи в Україні.
2. Нормативна база екологічної експертизи.
3. Дефіційні поняття екологічної експертизи.
4. Принципи екологічної експертизи.

Література: [1-14, Доп. [2]

Форма фіксації результатів самостійної роботи: коротка письмова відповідь на питання.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні завдання та призначення екологічної експертизи?
2. Яка нормативна база екологічної експертизи?
3. Охарактеризуйте загальні розділи закону України про «Екологічну експертизу».
4. Що таке екологічна експертиза?
5. Охарактеризуйте основні принципи екологічної експертизи.
6. Які загальні вимоги щодо проведення екологічної експертизи?
7. Яка система екологічних нормативів в Україні?

Тема 2. Нормативно—правове регулювання екологічної експертизи

Методологічні основи закону України про екологічну експертизу.

Правове забезпечення проведення експертизи. Сучасні тенденції здійснення екологічної експертизи. Забезпечення нормативного регулювання проведення і визначення об'єктів і суб'єктів для проведення експертизи. Шляхи проведення державної екологічної експертизи. Шляхи вдосконалення системи державного управління екологічною експертизою.

Питання які вивчаються самостійно:

1. Методологічні основи закону України про екологічну експертизу.
2. Правове забезпечення проведення експертизи. Сучасні тенденції здійснення екологічної експертизи.
3. Забезпечення нормативного регулювання проведення і визначення об'єктів і суб'єктів для проведення експертизи.
4. Шляхи проведення державної екологічної експертизи.
5. Шляхи вдосконалення системи державного управління екологічною експертизою.

Література: [1,3,8 Доп. [1,2]

Форма фіксації результатів самостійної роботи: коротка письмова відповідь на питання.

Питання для самоконтролю:

1. Які сучасні тенденції здійснення екологічної експертизи?
2. Поясніть шляхи проведення державної екологічної експертизи?
3. Які шляхи вдосконалення системи державного управління екологічною експертизою?
4. Яка система екологічних нормативів в Україні?
5. Які принципи системного підходу в основі наукового опрацювання екологічних нормативів і правил?
6. Охарактеризуйте наукові аспекти нормування антропогенних речовин.
7. Нормативи в галузі атмосферного повітря.
8. Які особливості проведення екологічної експертизи за методикою ЄС?

Тема 3. Організація громадської екологічної експертизи. Умови проведення експертизи.

Права громадських об'єднань, які здійснюють громадську експертизу. Організація та проведення громадської експертизи. Умови і порядок участі громадськості у державній експертизі. Статус висновків громадської екологічної експертизи.

Питання які вивчаються самостійно:

1. Права громадських об'єднань, які здійснюють громадську експертизу.
2. Організація та проведення громадської експертизи.
3. Умови і порядок участі громадськості у державній експертизі.
4. Статус висновків громадської екологічної експертизи.

Література: [1-5] Доп. [2-4]

Форма фіксації результатів самостійної роботи: коротка письмова відповідь на питання.

Питання для самоконтролю:

1. Які права громадських об'єднань, які здійснюють громадську експертизу?
2. Які умови і порядок участі громадськості у державній експертизі?
3. Який статус висновків громадської екологічної експертизи?
4. Які форми і порядок проведення громадської експертизи?
5. Екологічна експертиза ситуацій на певних територіях діючих об'єктів?

Тема 4. Органи державного управління в галузі екологічної експертизи. Проведення державної екологічної експертизи підрозділами Мінекології.

Компетенція Мінекології при проведенні експертизи. Компетенція місцевих рад в галузі екологічної експертизи. Система і структура експертних підрозділів у складі міністерства. Особливості відомчої екологічної експертизи.

Поняття про типи екологічної експертизи. Поєднання галузевого та територіального принципів у екологічній експертизі. Господарські об'єкти та екологічні ситуації.

Питання які вивчаються самостійно:

1. Компетенція Мінекології при проведенні експертизи.
2. Компетенція місцевих рад в галузі екологічної експертизи.
3. Система і структура експертних підрозділів у складі міністерства.
4. Особливості відомчої екологічної експертизи.
5. Поняття про типи екологічної експертизи.
6. Поєднання галузевого та територіального принципів у екологічній експертизі.
7. Господарські об'єкти та екологічні ситуації.

Література: [1,14 , Доп. [1]

Форма фіксації результатів самостійної роботи: коротка письмова відповідь на питання.

Питання для самоконтролю:

1. Компетенція Мінекології при проведенні експертизи.
2. Компетенція місцевих рад в галузі екологічної експертизи.
3. Які типи екологічної експертизи?
4. Що таке відомча екологічна експертиза?
5. Яка процедура проведення державної екологічної експертизи?
6. Які строки впровадження державної екологічної експертизи ?
7. Яка система і структура експертних підрозділів у складі міністерства?

Тема 5. Організація та доцільність проведення державної екологічної експертизи діючих об'єктів.

Екологічна експертиза промислових та сільськогосподарських об'єктів. Екологічна експертиза рекреаційних об'єктів. Екологічна експертиза житлових і службових комплексів.

Питання які вивчаються самостійно:

1. Екологічна експертиза промислових та сільськогосподарських об'єктів.
2. Екологічна експертиза рекреаційних об'єктів.
3. Екологічна експертиза житлових і службових комплексів.

Література: [9-14 , Доп. [4].

Форма фіксації результатів самостійної роботи: коротка письмова відповідь на питання.

Питання для самоконтролю:

1. Поясніть вплив промислових та сільськогосподарських об'єктів на довкілля?
2. Поясніть розгляд проектів з позиції визначення екологічного ризику.
3. Поясніть розгляд проектів з позиції можливого припинення виду діяльності у віддаленій перспективі.
4. Поясніть розгляд проектів з позиції варіантності та альтернативності рішень, що проектується.
5. Який порядок проведення екологічної експертизи житлових і службових комплексів?
6. Який порядок проведення екологічної експертизи рекреаційних об'єктів?

Модуль II. Порядок проведення та екологічний механізм здійснення екологічної експертизи.

Тема 6. Статус експерта та замовників екологічної експертизи

Вимоги до експерта екологічної експертизи. Функції експерта. Права експертів екологічної експертизи. Порядок затребування експертом матеріалів. Перелік та призначення головних документів екологічної експертизи. Зміст, призначення та статус заяви про екологічні наслідки діяльності. Зміст призначення та статус висновків

державної екологічної експертизи.. Структура висновків екологічної експертизи. Порядок оскарження висновків державної екологічної експертизи.

б) Умови признання недійсними висновків державної екологічної експертизи.

Вимоги до складу документації що надається на державну екологічну експертизу.

Складання заяви про екологічні наслідки запланованої діяльності. Процедура підготовки та затвердження робочих матеріалів.

Питання які вивчаються самостійно:

1. Вимоги до експерта екологічної експертизи.
2. Функції експерта.
3. Права експертів екологічної експертизи.
4. Порядок затребування експертом матеріалів.
5. Перелік та призначення головних документів екологічної експертизи.
6. Зміст, призначення та статус заяви про екологічні наслідки діяльності.
7. Зміст призначення та статус висновків державної екологічної експертизи.
8. Структура висновків екологічної експертизи.
9. Порядок оскарження висновків державної екологічної експертизи.
10. Умови признання недійсними висновків державної екологічної експертизи.
11. Вимоги до складу документації що надається на державну екологічну експертизу.
12. Складання заяви про екологічні наслідки запланованої діяльності.
13. Процедура підготовки та затвердження робочих матеріалів.

Література: [2 , Доп. [1-6]

Форма фіксації результатів самостійної роботи: коротка письмова відповідь на питання.

Питання для самоконтролю:

1. Які вимоги до експерта екологічної експертизи?
2. Які функції експерта?
3. Обґрунтуйте права експертів екологічної експертизи?
4. Який порядок затребування експертом матеріалів?
5. Охарактеризуйте перелік та призначення головних документів екологічної експертизи.
6. Охарактеризуйте зміст, призначення та статус заяви про екологічні наслідки діяльності.
7. Охарактеризуйте зміст, призначення та статус висновків державної екологічної експертизи.
8. Охарактеризуйте висновки екологічної експертизи.
9. Який порядок оскарження висновків державної екологічної експертизи?
10. За яких умов признання недійсними висновки державної екологічної експертизи визнаються недійсними?
11. Які вимоги до складу документації що надається на державну екологічну експертизу?
12. Охарактеризуйте процедуру підготовки та затвердження робочих матеріалів.

Тема 7. Перелік та призначення головних документів екологічної експертизи.

Зміст, призначення та статус заяви про екологічні наслідки діяльності. Зміст призначення та статус висновків державної екологічної експертизи. Обов'язкові умови реалізації проектів, програм або діяльності.

Питання які вивчаються самостійно:

1. Зміст, призначення та статус заяви про екологічні наслідки діяльності.
2. Зміст призначення та статус висновків державної екологічної експертизи.
3. Обов'язкові умови реалізації проектів, програм або діяльності.

Література: [1-14 Доп. [1-3]

Форма фіксації результатів самостійної роботи: коротка письмова відповідь на питання.

Питання для самоконтролю:

1. Поясніть інформацію, що міститься у вступній частині висновків екологічної експертизи.
2. Поясніть інформацію, що міститься у констатуючій частині висновків екологічної експертизи.
3. Поясніть інформацію, що міститься у заключній частині висновків екологічної експертизи.
4. Які обов'язкові умови реалізації проектів, програм або діяльності?
5. Яке призначення та статус заяви про екологічні наслідки діяльності?

Тема 8. Мета, задачі, особливості розробки матеріалів оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС). Нормативна база ОВНС.

Порядок розробки матеріалів ОВНС. Складання заяви про екологічні наслідки.

Питання які вивчаються самостійно:

1. Порядок розробки матеріалів ОВНС.
2. Складання заяви про екологічні наслідки.

Література: [5-8 , Доп. [1-4]

Форма фіксації результатів самостійної роботи: коротка письмова відповідь на питання.

Питання для самоконтролю:

1. Як складається заява про екологічні наслідки?
2. Які підстави для проведення ОВНС?
3. Назвіть основні завдання ОВНС?
4. Охарактеризуйте умови ОВНС, що відповідають сучасним природоохоронним вимогам.
5. Охарактеризуйте структуру і склад розділу ОВНС?

Тема 9. Екологічна експертиза промислових, сільськогосподарських, рекреаційних об'єктів.

Оцінка впливу на геологічне середовище. Оцінка впливу на повітряне та водне середовище. Оцінка впливу на рослинний і тваринний світ. Оцінка впливу запроєктованої діяльності на навколишнє техногенне середовище.

Питання які вивчаються самостійно:

1. Оцінка впливу на геологічне середовище.
2. Оцінка впливу на повітряне та водне середовище.
3. Оцінка впливу на рослинний і тваринний світ.
4. Оцінка впливу запроєктованої діяльності на навколишнє техногенне середовище.

Література: [2-10, Доп. [1,2]

Форма фіксації результатів самостійної роботи: коротка письмова відповідь на питання.

Питання для самоконтролю:

1. Обов'язкові питання, що належать перевірці при оцінки впливу на геологічне середовище.
2. Характеристика повітряного та водного середовища та оцінка впливу на нього.
3. Характеристика рослинного і тваринного світу та оцінка впливу на нього.
4. Характеристика повітряного та водного середовища та оцінка впливу на нього.

5. **Обов'язкові питання, що належать перевірці та розгляду при проектуванні та будівництві.**

Тема 10. Державна екологічна експертиза документації про впровадженню нової техніки і технологій, нових матеріалів.

Показники для оцінювання при здійсненні державної екологічної експертизи документації по впровадженню нових матеріалів і речовин, пестицидів і агрохімікатів та утилізації невикористаних залишків. Міжнародний досвід здійснення екологічних експертиз та можливість його впровадження в Україні.

Питання які вивчаються самостійно:

1. Показники для оцінювання при здійсненні державної екологічної експертизи документації по впровадженню нових матеріалів і речовин, пестицидів і агрохімікатів та утилізації невикористаних залишків.
2. Міжнародний досвід здійснення екологічних експертиз та можливість його впровадження в Україні.

Література: [7-10 , Доп. [2,3]

Форма фіксації результатів самостійної роботи: коротка письмова відповідь на питання.

Питання для самоконтролю:

1. **Обов'язкові питання, що належать перевірці та розгляду при здійсненні державної екологічної експертизи документації по впровадженню нових матеріалів і речовин, пестицидів і агрохімікатів та утилізації невикористаних залишків.**

Тематика доповідей:

- 1.Правові основи здійснення екологічної експертизи в Україні.
2. Законодавча база проведення екологічної експертизи.
3. Спеціальні вимоги до документації на об'єкти державної екологічної експертизи
4. Державне регулювання та управління в галузі екологічної експертизи.
- 5.Екологічні вимоги до проектування, розміщення та будівництва промислових об'єктів.
6. Характеристика процесів будівельного техногенезу.
7. Принципи захисту природного середовища при будівництві.
8. Висновки екологічної експертизи: вступна, констатуюча, заключна частини.
9. Склад і зміст матеріалів ОВНС при проектуванні і будівництві.
10. Структура і склад розділу ОВНС, підстави для її проведення.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правова:

1. Про екологічну експертизу: Закон України від 9 лютого 1995 року // Відомості Верховної Ради України. 1995 р. № 8.
2. ДБН А.2.2-1-2003. Склад і зміст матеріалів оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд. – К.: Держбуд України, 2004. 21 с.
3. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” від 25.06.1991р. №1264-XII. <http://rada.gov.ua/>
4. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017р. №2059-VIII.

- <http://rada.gov.ua/>
5. Закон України „Про регулювання містобудівної діяльності” від 17.02.2011р. №3038-УІ. <http://rada.gov.ua/>
 6. Закон України "Про основи містобудування" від 16.11.1992р. № 2780-ХІІ <http://rada.gov.ua/>
 7. Закон України "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.1991р. №1560-ХІІ. <http://rada.gov.ua/>
 8. Закон України "Про охорону атмосферного повітря" 16.10.1992р. №2707-ХІІ. <http://rada.gov.ua/>
 9. Земельний кодекс України. 25.10.2001р. №2768-ІІІ. <http://rada.gov.ua/>
 10. Водний кодекс України від 6.06.1995р. №213/95-ВР. <http://rada.gov.ua/>
 11. Лісовий кодекс від 21.01.1994р. №3852-ХІІ. <http://rada.gov.ua/>
 12. Кодекс України про надра 27.11.1994р. №1025-ІУ/ <http://rada.gov.ua/>
 13. Директива 2001/42/ЄС Європейського парламенту та Ради від 27 червня 2001 року про оцінку впливу на стан навколишнього природного середовища окремих планів та програм.
 14. Протокол Про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті. Організація Об'єднаних Націй, Європейська Економічна Комісія: ЕСЕ/МР.ЕІА/2003/3. – Нью-Йорк і Женева, 2003. 48 с. (офіційний переклад).
 15. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Організація Об'єднаних Націй). Ратифікована Законом України №832-ХІV від 06.07.1999р. http://rada.gov.ua
 16. Директива 2011/92/ЄС Європейського Парламенту та Ради про оцінку впливу окремих державних і приватних проєктів на навколишнє середовище (кодифікація).
 17. Постанова КМУ від 28.08.2013р. №808 « Про затвердження переліку видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку». <http://rada.gov.ua/>
 18. Державні санітарні правила планування і будівництва населених пунктів, затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19.06.96. № 173. http://rada.gov.ua

Основна:

1. Андрейцев В.І. Екологічне право: Особлива частина. К.: Істина, 2001. 544 с.
2. Марушевський Г.Б., Берданова О.В. Стратегічна екологічна оцінка: метод. реком. для слухач. К.: К.І.С., 2014. 44 с. www.library-odeku.16mb.com
3. Марушевський Г.Б.. Стратегічна екологічна оцінка: посібник. К.: К.І.С., 2014. 65 с.
4. Артамонов Б.Б., Міронова Н.Г. Екологічна експертиза: навчальний посібник. Львів: «Науковий світ–2000», 2012. 142 с.
5. Баглей О.В. Сорохан В.В.. Екологічна експертиза: навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2007. 128 с.
6. Кораблева А.И. и др. Экологическая экспертиза и экологическая инспекция. Днепропетровск: ООО Днепрост, 2004. 232 с.
7. Замостян В.П. Лабораторний та польовий практикум з екології. К., 2000. 216 с.

Додаткова:

1. Лазор О.Я. Екологічна експертиза: у 4 ч. Ч.1: Зміст та її значення в сучасних умовах. Львів, 2002. 27 с.
2. Лазор О.Я. Екологічна експертиза: у 4 ч. Ч.2: Процедура здійснення екологічної експертизи. Львів, 2002. 32 с.
3. Лазор О.Я. Екологічна експертиза: у 4 ч. Ч.3: Екологічна експертиза – дієвий метод управління. Львів, 2002. 38 с.
4. Лазор О.Я. Екологічна експертиза: у 4 ч. Ч.4: Нормативно-правове регулювання. Львів, 2002. 116 с.
5. Нехорошков В.П., Попова Н.Д. Екологічна експертиза матеріалів ОБНС (оцінки впливів на навколишнє середовище): посібник до практичних занять. Одеса: ОДАХ, 2011. 46 с.
6. Шевчук В.Я. Екологія і ресурси: Збірн. праць Укр. ін-ту дослід. навколиш. серед. і ресурсів. К: ЗАТ "Ей-Бі-Сі", 2001. 234 с.
7. Владімірова В.Б. Еколого-енергетичні проблеми початку ХХІ століття: Студ. міжвузівська науково-технічна конф. Одеса, 24 квітня 2001. Одеса: ОДАХ, 2001. 66 с.
8. Солуха Б.В., Фукс Г.Б. Міська екологія: Навч. посіб. для студ. Вузів. К.: КНУБА, 2004. 338 с.
9. Троянський О.І., Дашковський О.А. Моніторинг якості повітря: Монографія. Житомир: Волинь, 2004. 192 с.
10. Білявський Г. О., Фурдуй Р.С., Костіков І.Ю. Основи екології: Підручн. для студ. вищ. навч. закл. К.: Либідь, 2004. 408 с.
11. Інструкція про здійснення державної екологічної експертизи. Мінекобезпеки України, 1995. 25 с.

Інформаційні ресурси:

1. Закон України «Про екологічну експертизу» від 9.02.1995 № 45/95-ВР. Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua>
2. Офіційний сайт Міністерства екології і природних ресурсів України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua>
3. Черп О. М., Виниченко В. Н., Хотулєва М. В. и др. Экологическая оценка и экологическая экспертиза [3-е изд.] М. : Эколайн, 2000. Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/804759>
4. Applying Strategic Environmental Assessment: Good Practice Guidance for Development Co-operation. DAC Guidelines and Reference Series. OECD. 2006. 180 p. Режим доступу : http://www.oecd-ilibrary.org/development/applying-strategic-environmental-assessment_9789264026582-en